Матвій Скрегота збирався до церкви. Коло скрині стояли вимазані чоботи, а на постелі лежав одинокий у хаті кожух. Сам Скрегота стояв над цебриком і мився. З губи випускав воду на долоні, а долонями тер лице.

Між тим його жінка, не стара, лиш змізерована людина, прибирала дітей на свято. Робила це для людського ока і для звичаю, бо знала, що ті куценькі сорочечки їх не зігріють, і дітиська кашляти будуть.

Знав те і найстарший Петрусь. Тож заздалегідь вихопився і побіг за ворота.

— Петрусю, Петрусю, а ходи-но ти сюда! — кричала мати, — ходи, бо мені ніколи!

— Ого! — відповів Петрусь і побіг аж за п'яте подвір'я, над болотнисту баюру, в котрій від кількох днів талапався і бабрав до несхочу.

— А почекай же ти! — накликувала мати. — Прийдеш ти мені, драбуго! — і вернула в хату.

Скрегота був уже вбраний. Голова вилискувалася, як пампух, а обличчя сіяло святочним настроєм. Хотів приступити до постелі і вбирати кожух, коли до хати вбіг задиханий Петрусь.

— Мамуню, — лепетав з дитячою втіхою, — закугник приїхав, закугник, закугник! — І тішився, і скакав, сам не знаючи чого.

Скрегота як вбрав один рукав, так і кинувся до хлопця.

— Як я тебе отим ременем впережу, то ти не будеш верещати, Бог знає що?

— Присяйстобоже, татуню, що приїхав. Сивим конем, в шапці з гузиками, такий — дуже закугник.

Скрегота глянув на жінку, жінка на нього, і порозумілись. Податок за два квартали незаплачений, а тут грейцера нема, хоч гинь.

Передновок тяжкий, заробити ніяк, а їсти треба. Що ж діяти тепер? Замість відповіді вхопила жінка з чоловіка кожух і пустилася по хаті. Хотіла ховати до скрині, але подумала і дала спокій. Від скрині метнулася за піч, вщ печі до постелі. Під постелею була яма, чорна, як пекло. Колись гніздо кролів, тепер пострах для дітей. Прикучну-ла, зложила кожух вовною наверх і жбурнула його туди.

Скрегота стояв і дивився на ту бабську роботу.

Діти, як почули, що приїхала така "вособа", вибілій з хати і крізь ворота дивились на вулицю. Тим часом Скре-готиха, обезпечивши кожух, пригадала собі, що в коморі є діжка проса і трохи круп, та пішла їх ховати. Скрегота остався сам.

Був то мужик зі здоровим тілом і добрим розумом, з рішучим виглядом лиця. Як міг зводив кінці докупи, а вони рвались. От і тепер, як туг порадити, як відпросито немилого гостя?

По його обличчі перебігали раз у раз журба і клопіт, то знов гнів і злоба.

— Іде, іде... — шепотом вимовила жінка, вертаючи з комори до хати.

— Ну, то що з того? — відповів Скрегота. — Дідько його приніс, дідько і віднесе.

Але дивився в вікно. Там сусід його жив собі в спокою і закутника не боявся, бо батько полишив йому маєток. А він?

Втім, ри-ип, відчинилися двері, і на порозі появився закугник. Хильцем переступив поріг, і не здіймаючи шапюі став посеред хати. Був високий, як дуб, грубий, як бочка* лице мав червоне і великі очі. В цілій появі було шось вояцького, щось хищного, готового до крові й до розбою. Колись служив у війську і, хоч з роду мадяр, бився в 48 році проти мадярів. За те потім мусив утікати і опинився у нас. Тут став екзекутором і на тім становищу розвинув невтомну діяльність.

— А ну, гайд, гроші за податок! — кричав, розглядаючись по хаті.

Скрегота якби не чув. Заєдно дивився у вікно, на хату щасливого сусіда, а по його можу літали всілякі гадки. Що буде, як забере кожух? З хати вийга не годен? Що скажуть люди?.. А може б, попросили... Що, його? Такого бузовіра? Ні, ніколи...

І Скрегота закусив губи.

— А ну, мой, чув, що кажу? За податок гроші! Скрегота заєдно мовчить. Скреготиха порається коло

печі, а ноги у неї тремтять. Все споглядає під постелю... Не втерпіла. Підступає до закутника, кланяється йому так низько, як лише теперішній стан на це позволиш може, і просить: "Паноньку любий, будьте ласкаві, почекайте нам до четверга. Продамо порося та й заплатимо! До четверга і так недалеко, позавтра".

— Здуріла баба, щось мене її порося обходить! Давай кожух, і вже!

Не чекаючи на відповідь, метнувся по хаті. Але в хаті не було нічого цінного. Курячі подушки і якісь подерті свити. Тільки всього. Очі пана екзекутора запалали гнівом.

— Відчиняй, бабо, скриню! — зверещав на всю хату. Скрегота відвернувся від вікна, і очі його перебігали

раз у раз з закутника на жінку. Скреготиха стояла ні в сих ні в тих. В скрині було кільканадцять мір полотна, білого, як сніг, і тонкого, як шовк. Сама вона цей льон полола, сама брала, окіпала, чесала, сама на досвітках і по вечорах пряла...

А тепер ворог прийшов і забрати хоче; а тут і вона обдерлася, і діти обносились.

У Скрегогихи на очах стали сльози. Дивилася в нього тами очима, якби його благати хотіла. Та не вблагала.

— Дай, бабо, ключ! — крикнув удруге і підступив До неї.

Вона щойно пригадала собі, що ходила до шпихліра і ключ за пояс заткнула. Судорожно вхопила його рукою, і тільки гадки — не дати! А він знай кричить і репетує: "Давай, ти сяка-така, я з тобою жартів не маю!"

Скреготі кров ударила до голови, а рука запашіла. Нараз побачив своє положення, як на долоні.

1 та надмірна а безуспішна праця, і недоспані ночі, і пе-реголодовані дні виринули перед його очима. У груди піднявся бунт. І за те все він свята спокійного не має. Не-прошений гість налазить його хату і зневажає жінку. За що? Якби мав, то сам заніс би до міста, а як не заніс, то видно, що не має. Не пропив, не прогуляв, Бог не дав, та й не має.

Але пан екзекутор не знав гадок Скрегота. Та й пощо йому знати? Якби знав, то може б, рука задрижала, може б, серце зм'якло і спинило його у сповнюванню його "обов'язків". Тому гадай собі, Скрегото, що

хочеш, а ти, Скреготихо, плач в гіркий кулак, він товче своє: "Давай ключі від скрині!"

А коли баба не слухає, він штовхає її у груди і видирає сам.

Стон жінки шпигнув мужа ножем в саме серце.

Несвідомо зірвався з місця, несвідомо приступив до нього і в хвилині, коли той найспокійніше підбірав ключ, грянув на нього.

Закутник повалився, як підгнила колода. Падаючи, головою зачепив о ріг скрині. А ріг був гострий і в залізо кутий.

Перед подвір'ям Скрегота стояв візок, наладований грабіжею, а сивий кінь екзекутора раз у раз споглядав на хатні двері і дивувався, що його пан не виходить так довго. Мабуть, велику добичу збирає. Важко буде.

Діти, оглянувши візок і коня, побігли в хату. З криком відчинили двері і змовкли. Перед скринею лежали ключі, біля скрині закутник. Своїм великим тілом виповнив половину малої хатини. На вулиці робився гамір.

Здивованими очима гляділи діти в хаті перед себе. Ніяк не могли зрозуміти, чому той страшний пан, з жовтими ґудзиками на шапці, котрого боялося ціле село, лежав тепер так немічно, так смирно посеред бідної хлопської хатини.